

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

01.07.2022. Nr. 1-5/164

VAS “Valsts nekustamie īpašumi”
vni@vni.lv

*Par cilvēktiesību standartos balstītu pieeju publisko
iepirkumu procedūrās un sadarbībā ar pakalpojumu sniedzējiem*

2021.gada 29.decembrī starp Valsts akciju sabiedrību “Valsts nekustamie īpašumi” un Tiesībsarga biroju tika noslēgts nekustamā īpašuma Baznīcas ielā 25, Rīgā (turpmāk – Nekustamais īpašums) daļas nomas līgums Nr. IEN/2021/2337 (turpmāk – Līgums). Kā redzams no Līguma 1.3.punkta Nekustamā īpašuma īpašnieks ir Latvijas Republikas valsts Finanšu ministrijas personā, bet pārvaldnieks ir VAS “Valsts nekustamie īpašumi”. Ņemot vērā, ka VAS “Valsts nekustamie īpašumi” kapitāla daļas 100 % pieder valstij un kapitāla daļu turētājs ir Finanšu ministrija, savukārt Tiesībsarga birojs ir patstāvīga, neatkarīga valsts iestāde, secināms, ka nomas attiecības pastāv starp diviem publisko tiesību subjektiem.

Atbilstoši Līguma 3.6.punktam nomas maksā ir iekļauta maksa par apsaimniekošanas pakalpojumiem saskaņā ar Nekustamā īpašuma apsaimniekošanas pasākumu plānu (Līguma 3.pielikums). Līguma 3.pielikuma “Apsaimniekošanas pasākumu plāns” 2. un 4.1.1.punkts paredz VAS “Valsts nekustamie īpašumi” kā atbildīgo darba veicēju Nekustamā īpašuma ēkas un teritorijas (tai skaitā labiekārtojuma elementu) tehniskajā apsekošanā un Nekustamā īpašuma teritorijas un pieguļošās teritorijas ikdienas pamata uzkopšanā.

Informēju, ka tiesībsarga redzeslokā ir nonācis gadījums, kad personām, kuras veica darbus Baznīcas ielas 25, Rīgā teritorijā, ilgstoši neesot tikusi izmaksāta darba samaksa. Minētā situācija tika pārrunāta Tiesībsarga biroja ietvaros un ar biedrību “Patvērums “Drošā māja””, kas ir viens no valsts atzītajiem pakalpojumu sniedzējiem cilvēku tirdzniecības upuriem. Tikšanās laikā tika pārrunāta gan individuālā situācija, ko šajā situācijā vislabāk darīt, gan arī tas, kā skatīties uz visu situāciju kopumā, īpaši atzīmējot to, ka ziņas par iespējamu darba ekspluatāciju tika saņemtas no personām, kas darbus veic valsts uzdevumā valsts iestādes teritorijā. Lai respektētu konkrētajā situācijā iesaistīto personu vēlmi nevērsties pēc palīdzības pie valsts institūcijām, kā arī to, ka personas vēlāk norādīja, ka lielākā daļa algas beigās ir izmaksāta, tiesībsargs sīkāku informāciju par konkrēto individuālo gadījumu nesniegs. Vienlaikus tiesībsargs vēlas šo individuālo gadījumu izmantot, lai aktualizētu pēdējos gados ļoti nozīmīgo jautājumu par valsts un

pašvaldību institūciju cilvēktiesību standartos balstīto pieeju iepirkumu procedūrās un sadarbībā ar pakalpojumu sniedzējiem, kā arī noskaidrotu VAS “Valsts nekustamie īpašumi” redzējumu šajā jautājumā.

Cilvēku tirdzniecības novēršanas plānā 2021.–2023.gadam norādīts, ka “*darba ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības novēršana nav tikai uzņēmēju un privātā sektora atbildība. Valsts un pašvaldību institūcijām būtu jānodrošina, ka to vajadzībām iegādāto preču un pakalpojumu ražošana un nodrošināšana nav saistīta ar cilvēku ekspluatāciju. Ir svarīgi, lai arī valsts sektora iestādes publiskajos iepirkumos un sadarbības līgumos paredzētu prasības sadarbības partneriem, apakšuzņēmējiem, piegādātājiem ievērot un nodrošināt cilvēktiesību standartus, tādējādi mazinot darbaspēka ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riskus.*

Starptautiskā projekta FLOW “Nelikumīgu līdzekļu plūsmu un upuru atklāšanas sarežģījumi darba ekspluatācijas gadījumos” ietvaros ir izstrādāts risku vadības rīks “Piegādes ķēdes atbildīga pārvaldība – Rīki atbildīgiem uzņēmumiem” darba ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības novēršanai uzņēmumos un piegādes ķēdēs. Publikācijā tiek sniegta informācija par riskiem, kas saistīti ar darba ekspluatāciju un cilvēku tirdzniecību, un to, kā efektīvi izvairīties no iesaistīšanās šādos scenārijos. Pieci praktiski piemērojami rīki nodrošina konkrētus pasākumus, lai pārraudzītu un kontrolētu sarežģītos piegādes ķēdes tīklus, jo īpaši vietējā, valsts un Eiropas mēroga kontekstā. Šie pasākumi ietver riska novērtējumu, stratēģijas pret cilvēku tirdzniecību izstrādi, līgumpartneru pārbaudi, īpašu līguma nosacījumu iekļaušanu un darba vietas novērtējumu organizēšanu, lai novērstu darba ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riskus.

Projektā izstrādāto publikāciju Iekšlietu ministrija izsūtīja elektroniskā veidā cilvēku tirdzniecības novēršanas valsts politikas īstenošanā iesaistītajām institūcijām, dažādām civilās sabiedrības institūcijām un organizācijām, kuru biedri un/vai sadarbības partneri ir uzņēmēji un komersanti, un saņēma vēstuli no Aizsardzības ministrijas, kurā tā apliecina, ka Aizsardzības ministrija no plašā aizsardzības resora iepirkumu spektra darba ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības mazināšanas tēmas aktualitāti saredz būvniecības nozarē, apliecinot, ka arī turpmāk būs pateicīgi par vadlīnijām vai ieteikumiem konkrētiem kritērijiem vai prasībām, ko varētu iestrādāt iepirkumu dokumentācijā, lai mazinātu darba ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riskus.”¹

Sākotnēji Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāna 2021.–2023.gadam projektā tika ietverts 1.12.pasākums, kas paredzēja “Izstrādāt vadlīnijas – kā novērst un kā vērsties pret darbaspēka ekspluatāciju un cilvēku tirdzniecību publiskajos iepirkumos Latvijā”. Tiesībsargs viennozīmīgi atbalstīja šāda pasākuma ietveršanu jaunajā plānā, papildus norādot, ka ir svarīgi, lai projekta FLOW ietvaros izstrādātos ieteikumus saņemtu ikviena valsts un pašvaldības iestāde, nevis tikai tās, kas jau ir tieši iesaistītas cilvēku tirdzniecības novēršanā un apkarošanā.² Tomēr pēc Cilvēku tirdzniecības novēršanas plāna 2021.–2023.gadam projekta saskaņošanas ar iesaistītajām institūcijām, Finanšu ministrija par minēto pasākumu izteica savus iebildumus, kā rezultātā pasākums tika izsvītrots no plāna projekta. Finanšu ministrija norādīja, ka “*ar Plāna projektā nosakāmajiem uzdevumiem primāri būtu akcentējams darbaspēka ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības problēmu risinājums kopumā un nevis publisko iepirkumu jomā. Vienlaikus publisko iepirkumu tiesiskais regulējums jau šobrīd paredz no iepirkumiem izslēgt tādus kandidātus un*

¹ <https://likumi.lv/ta/id/326420-par-cilveku-tirdzniecibas-noversanas-planu-2021-2023-gadam>.

² https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/par_cilveku_tirdzniecibas_noversanas_plana_2021_2023_gadam_projekta_saskanosanu_1641454098.pdf.

pretendentus, kuri ir sodīti par cilvēku tirdzniecību. Tāpat pasūtītāji ir tiesīgi iepirkumos piemērot Iekšlietu ministrijas projekta "Flow" izstrādātā risku vadības rīka pasākumus, par ko turklāt informācija ir izvietota arī Iepirkumu uzraudzības biroja tīmekļvietnē. Ievērojot minēto, kā arī to, ka vadlīnijās izvirzāmo kritēriju piemērošana varētu radīt pasūtītājiem papildu administratīvo slogu (papildus publisko iepirkumu jomā līdz 2023.gadam jau plānoto prioritāšu īstenošanai), šobrīd nav atbalstāms Plāna projektā iekļaut uzdevumu Finanšu ministrijai izstrādāt attiecīgās vadlīnijas. Papildus vēršam uzmanību, ka Finanšu ministrija sadarbībā ar Iepirkumu uzraudzības biroju ir gatava turpināt informēt pasūtītājus par darbaspēka ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības novēršanas jautājumiem, kas varētu būt aktuāli publiskajā iepirkumā. Vienlaikus minēto vadlīniju izstrāde būtu izvērtējama, izstrādājot Plāna projektu nākamajam periodam".

Tiesībsargs turpretim norādīja, ka šīs vadlīnijas būtu lielisks palīgs ikvienas iestādes darbā, lai novērstu darba ekspluatāciju publiskajos iepirkumos. Tāpēc tiesībsargs izteica cerību, ka Finanšu ministrijas norādītie pasākumi darba ekspluatācijas novēršanā publiskajos iepirkumos būs vienlīdz efektīvi ar to, ko bija paredzēts ieviest ar vadlīniju palīdzību.³

Latvijas Republikas normatīvajā regulējumā darba ekspluatācija nav atsevišķi izdalīts jēdziens un Krimināllikuma 154.²panta "Cilvēku tirdzniecības jēdziens" izpratnē ekspluatatīvas darbības nodarbinātībā tiek definētas kā piespiešana veikt darbu. Vienlaikus Krimināllikuma 280.panta pirmā daļa paredz kriminālatbildību par likumā paredzēto personas nodarbināšanas ierobežojumu vai noteikumu pārkāpšanu, ja to izdarījis darba devējs un ja ar to radīts būtisks kaitējums. Vēršu uzmanību, ka darba ekspluatācija un cilvēku tirdzniecība ir pieaugošs fenomēns un tas kļūst arvien grūtāk identificējams un izsekojams. Darba ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības aizliegums ir jāievēro ne tikai privātajam, bet arī publiskajam sektoram.

Veidi, kā cīnīties ar darba ekspluatāciju un cilvēku tirdzniecību publiskajā sektorā var būt dažādi. Piemēram, iekļaujot klauzulu iepirkumu līgumos un sadarbības līgumos, ka jebkādu pazīmju par cilvēku tirdzniecību gadījumā, lai gan otra puse nav tiešā vaininiece, bet gan ir noslēgts līgums ar starpnieku, nekavējoties tiks lauzts līgums ar otru pusi. Šādu līdzīgu klauzulu savā praksē ir pārņēmis arī tiesībsargs.

Pēc VAS "Valsts nekustamie īpašumi" gada pārskata par 2021.gadu norādītās informācijas VAS "Valsts nekustamie īpašumi" nodrošina profesionālu nekustamo īpašumu apsaimniekošanu un pārvaldību 365 ēku un būvju īpašumiem, kuros ietilpst nedaudz vairāk kā 1000 ēkas 954 tūkst. kvadrātmetru platībā, kā arī zeme zem ēkām 602 ha platībā un vairāk kā 3500 zemes īpašumiem ar kopējo platību 903 ha. VAS "Valsts nekustamie īpašumi" savā darbībā īsteno virkni funkcijas, tostarp izsludina iepirkumus par būvdarbu veikšanu un veic ēku pārvaldīšanu un uzturēšanu. Būvniecības sektors ir viena no nozarēm, kurā ik gadu konstatē cilvēku tirdzniecības gadījumus.⁴ Turklāt jāņem vērā, ka būvniecības nozarē ļoti izplatīta parādība ir t.s. piegādes ķēdes, kur būvdarbu veikšanā otra līgumslēdzējpusē iesaista daudz apakšuzņēmējus.

Ievērojot iepriekšminēto, lūdzu, līdz **2022.gada 31.jūlijam** sniegt informāciju:

³https://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/par_cilveku_tirdzniecibas_noversanas_plana_2021_2023_gadam_projekta_atkartotu_saskanosanu_1641454140.pdf.

⁴http://www.cilvektirdznieciba.lv/uploads/files/ct_parskats_2021.pdf.

- 1) vai VAS “Valsts nekustamie īpašumi” savā darbības laikā ir saskārusies ar iespējamu darba ekspluatācijas vai cilvēku tirdzniecības gadījumu sadarbības partneru darbinieku vidū? Vai VAS “Valsts nekustamie īpašumi” ir saņēmusi ziņas par iespējamiem citiem darba tiesisko attiecību pārkāpumiem sadarbības partneru darbinieku vidū?
- 2) Ja atbilde uz kādu no 1.jautājumā uzdotajiem jautājumiem ir pozitīva, lūdzu, sniegt informāciju, kāda bija VAS “Valsts nekustamie īpašumi” reakcija uz konkrēto pārkāpumu?
- 3) vai VAS “Valsts nekustamie īpašumi” veic kādus pasākumus, lai mazinātu iespējamus riskus, ka ar pakalpojuma sniedzēju noslēgta līguma (iepirkuma, sadarbības u.c.) ietvaros tiek ekspluatētas personas? (piemēram, riska novērtējums, stratēģijas pret cilvēku tirdzniecību izstrāde, līgumpartneru pārbaude, īpašu līguma nosacījumu iekļaušana u.c.).
- 4) vai VAS “Valsts nekustamie īpašumi” seko līdzī piegādes ķēdēm un līgumiem, ko galvenais uzņēmējs slēdz ar apakšuzņēmējiem, vai attiecīgi ietver līgumā kādus specifiskus noteikumus, kas vērsti uz apakšuzņēmēju ķēdēm?

Ja papildus jau norādītajiem jautājumiem, Jūsaprāt, pastāv jebkādi citi šajā lietā nozīmīgi apsvērumi, lūdzu, uz tiem norādīt atbildes vēstulē.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu